

UDK 821.163.42(091)
Pregledni rad
Primljen 5. veljače 2015.
Prihvaćen 16. srpnja 2015.

STJEPAN RAZUM

Hrvatski državni arhiv, Zagreb
Kaptol 22, 10000 Zagreb
stjepan.razum@zg.t-com.hr

DOPRINOS HRVATSKOGA KNJIŽEVNOG DRUŠTVA SV. JERONIMA HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI KRŠĆANSKOGA NADAHNUĆA

Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima, osnovano 1868. kao Društvo sv. Jeronima, postoji neprekidno 146 godina. Njegova je svrha promicanje i širenje kršćanske uljudbe među hrvatskim pukom, tj. promicanje i širenje kršćanskim duhom prožete književnosti, znanosti i prosvjete među svim stanovnicima Republike Hrvatske i Hrvatima diljem svijeta. U tu je svrhu Društvo izdavalo i izdaje knjige i razne časopise. Najraširenije sredstvo širenja književnosti kršćanskog nadahnuća jest kalendar "Danica" koji je do sada objavljen u 133 godišnja broja. Tijekom toga dugoga niza godina u njemu su objavljivali mnogi poznati i manje poznati pisci i pjesnici, među njima Franjo Iveković, Ivan Trnski, Dragutin Stražimir, Vjekoslav Klaić, Cvjetko Rubetić, Ferdo Rožić, Josip Zorić, Josip Kotarski, Josip Štadler, Josip Pazman, Rudolf Horvat, Rudolf Vimer, Dominik Gudek, Valentin Čebušnik, Velimir Deželić stariji, Velimir Deželić mlađi, Kerubin Šegvić, Josip Andrić, Ljubomir Maraković, Petar Grgec, Radovan Grgec i mnogi drugi.

Ključne riječi: Društvo sv. Jeronima, kalendar Danica, kršćansko izdavaštvo, kršćanska književnost, molitvenici, katekizmi

Hrvatsko književno društvo Sv. Jeronima, početno zvano samo Društvo Sv. Jeronima, a u jedno vrijeme Hrvatsko književno društvo Sv. Ćirila i Metoda, dalo je u svojoj 146-godišnjoj povijesti veliki doprinos hrvatskoj književnosti kršćanskoga nadahnuća. Uz okupljanje i poticanje književnika

na pisanje djela kršćanskog nadahnuća, doprinos Društva vidi se u tom smislu u njegovoj izdavačkoj djelatnosti.

Osnovni podatci o HKD-u Sv. Jeronima

Osnutak Društva Sv. Jeronima, u godini 1868., djelo je zagrebačkoga nadbiskupa Jurja Haulika i njegovih svećenika, kao što su: Josip Lehpamer, dr. Juraj Posilović, dr. Franjo Iveković, Franjo Šic, Stjepan Tadić, Ivan Kučak, Tomo Gajdek, Antun Vranić, Antun Lukić, Šimun Balenović, Ivan Tkalčić i drugi. Pravila Društva, koja su pripremljena već 1867., odobrilo je Namjensničko vijeće dalmatinsko-hrvatsko-slavonsko 27. ožujka 1868., a osnivačka skupština održana je 21. kolovoza 1868.

U 146 godina dugoj povijesti, Društvo su vodili sljedeći predsjednici: Tomo Gajdek (1868.-1886.), Franjo Budicki (1886.-1890.), dr. Feliks Suk (1890.-1902.), Cvjetko Rubetić (1902.-1906.), Pavao Leber (1906.-1911.), Ljudevit Knežić (1911.-1933.), dr. Ferdo Rožić (1933.-1946.), dr. Pavao Lončar (1946.-1952.), dr. Janko Oberški (1953.-1969.), dr. Antun Ivandija (1969.-1971.), Nikola Soldo (1971.-1977.), ponovno dr. Antun Ivandija (1977.-, 1979.), bez predsjednika, odnosno samoimenovani predsjednik Radovan Grgec (-2007.), zatim dr. Juraj Kolarić (2008.-2011./2012.), te dr. Stjepan Razum (2012.-). Neki su od njih, prije predsjedničke službe, bili urednici izdanja, kao što su to bili: Cvjetko Rubetić i dr. Ferdo Rožić.

Izdavačka djelatnost

Prema prvim Pravilima Društva, *svrha je Društvu Sv. Jeronima izdavati i uz jeftinu cijenu širiti pučke spisove, dobrim duhom pisane, zabavno-poučne struke*. Pod spisovima imale su se razumjeti knjige. Ta osnovna svrha Društva ostala mu je do dana današnjega.

Izdavačka djelatnost Društva može se razvrstati u nekoliko skupina. godišnjak "Danica", molitvenici, katekizmi, časopisi, a u posljednje vrijeme osobito časopis "Marulić", te ostale knjige.

Godišnjak "Danica"

Prva svetojeronimska knjiga tiskana je 1869. godine kao *Kalendar i ljetopis za godinu 1870*. Sljedeće godine (1871.) taj kalendar dobiva ime

Danica, koje ima i danas. Izlazio je svake godine, s prekidom od 12 godina (1954.-1965.). Od godine 1967. do 1971. zove se *Katolički godišnjak*, a od 1973. opet *Danica*.¹

Kroz godišnjak *Danicu* izredali su se književnici, znanstvenici, prosvjetnici, novinari, zatim mnogi seljaci i radnici koji su svojim priložima u *Danici* dali svoj obol kršćanskoj kulturi i prosvjeti. U godišnjacima se nižu članci svih struka: kršćanske nauke, povijesti, zemljopisa, prirodnih znanosti, gospodarstva, zdravstva. Tu je i dio za lijepu književnost, a to su pripovijesti, crtice i pjesme. Pripovijesti iz seljačkoga života prava su riznica bogatstva i ljepote hrvatskoga jezika.

Pripovijestima i pjesmama u *Danici*, a i u ostalim izdanjima lijepe književnosti, nije bila svrha neki osobiti umjetnički domet, nego se pazilo da se lijepim, pravilnim i čistim hrvatskim jezikom i jasnim stilom iznose istine kršćanske vjere, čestitog odgoja i obćeg obrazovanja. U tom smislu, knjige, članci i pjesme imale su pretežno poučno i odgojno obilježje.

Uz to glavno obilježje priloga u *Danici*, ne može se reći da nije bilo i priloga koji su se isticali i svojim umjetničkim dometom i stilom. To naročito vrijedi za priloge Augusta Šenoa, Josipa Kozarca, Josipa Draženovića i Velimira Deželića starijeg, da navedem samo neke iz kraja 19. i početka 20. stoljeća, a visoki umjetnički izraz nalazimo i u priložima sljedećeg naraštaja književnika, proizašlih iz redova Hrvatskoga katoličkog pokreta. To su: Milan Pavelić, Izidor Poljak, Antun Matasović, Velimir Deželić mlađi, Đuro Sudeta, Viktor Grmović, Josip Cvrtila i mnogi drugi.

Uz navedene, kao pripovjedači i pjesnici istaknuli su se i sljedeći: Ilija Ujević, Frano Ivanišević, Milan Šenoa, Ivan Lepušić, Lovro Matagić, Ferdo Rožić, Narcis Jenko, Ton Smerdel i drugi. Odmah poslije Prvoga svjetskoga rata, a naročito otkada je uredništvo preuzeo dr. Josip Andrić oko Društva se okuplja snažna skupina pripovjedača i pjesnika, koji su svojim tekstovima ispunjavali *Danicu*, a tekstovi su im objavljeni i kao zasebne knjige.

Nakon ponovnog pokretanja *Danice*, u njoj češće surađuju književnici i pjesnici kao što su Ivo Balentović, Josip Berka, Stanko Dominić, August Đarmati, Stjepan Džalto, Dubravko Horvatić, Ante Jakšić, Stjepan Krčmar, Jelka Kurtnaker, Antun Matasović, Ljiljana Matković, Serafin Mičić, Mira Preisler, Tomislav Prpić, Joja Ricov, Svevlad Slamnig, Mara Švel-Gamiršek, Dinko Tusun, Mirko Validžić, Josip Velebit, Josip Vrana, a povremeno i drugi.

¹ U opisu *Danice* oslanjam se na članak: MILIČIĆ, Ante, priredio. *Sto godišta "Danice"*. Pn: *Kroz 112 godina Hrvatskog književnog društva*. U: *Danica 1981. Hrvatski katolički kalendar*. Godište 100. Izd. HKD Sv. Ćirila i Metoda. Zagreb, [1980.], str. 37-41.

Uz pripovjedače i pjesnike, u *Danici* surađuju pisci raznih struka i znanosti, kao što su Franjo Iveković, Ivan Krstitelj Tkalčić, Josip Torbar, Adolf Veber Tkalčević, Franjo Rački, Bogoslav Šulek, Radoslav Lopašić, Ferdo Šišić, Oton Kučera, Rudolf Horvat, Milan Šenoa, I. Hoić, Stjepan Bosanac, Andrija Štampar, Lazar Car, Vinko Mandekić i drugi.

Zanimljivo je istaknuti da su u *Danici* pisali i istaknuti kasniji seljački vođe: Stjepan Radić, Stjepan Basariček, seljak Mijo Stuparić, a dr. Ante Radić bio je neko vrijeme i odbornikom Društva.

U svakom godištu *Danice* surađuju mnogi seljaci, radnici i široj javnosti nepoznati pisci i pjesnici.

Od Ivana Trnskog, jednog od najizrazitijih predstavnika Društva i najplodnijih suradnika, pa sve do danas, u *Danici* su se izredale stotine najistaknutijih hrvatskih pisaca, a neki su upravo svoje prve radove objelodanili u *Danici*, ili u ostalim društvovnim izdanjima, i time dokazali da im je na srcu bio prosvjetni napredak najširih slojeva hrvatskoga naroda, naročito našega seljačkoga svijeta.

Istaknimo samo neke najznačajnije pisce i njihova djela koja su objavljena najprije u *Danici*. August Šenoa je svoju pripovijest *Kako došlo, tako prošlo* i poznatu pjesmu *Šljivari* objelodanio u *Danici* za godinu 1876. i 1881. Godine 1885. Nikola Tordinac piše pripovijest *Mora*, a godine 1886. i 1888. Josip Eugen Tomić piše pripovijesti *Razdjelnici* i *Sirotan*. I Vjenceslav Novak piše pripovijest *Radojevići* godine 1890.; Josip Kozarac pripovijest *Mlinar i đavo* 1893., a Josip Draženiović *Pokolebao se* 1895. godine.

Tijekom dugog niza godina svećenik Joso Vukelić piše pripovijesti i crtice pod skupnim naslovom *Iz krajiškog posijela*. Od godine 1903. pa sve do 1921., dakle tijekom dvadesetak godina, zagrebački vjeroučitelj Vladimir Rožman, pod pseudonimom „V. Gjurin“ piše pjesme pod naslovom *Prigorčice*. Među najplodnije suradnike ubrajamo i Pavla Lebera, po redu petog predsjednika Društva, koji je, osim članaka vjerskog i uobće prosvjetno-poučnog sadržaja, pisao i pripovijesti iz seoskog života. Isto tako bio je plodan pučki pisac i pripovjedač, župnik Josip Šafran.

Nekoliko posljednjih desetljeća *Danicu* je uređivao Radovan Grgec, pa je on svojim priložima u njoj usmjeravao i ostale pisce da pišu književnost kršćanskoga nadahnuća. Poučne članke, osim obćih vjersko-ćudorednih pitanja, u godištima iz vremena Radovana Grgeca, obrađivali su Josip Antolović, Srećko Bošnjak, Žarko Brzić, Pero Bulat, Ćiro Ćurlin, Damjan Damjanović, Ivon Ćuk, Martin Kirigin, Josip Kribl, Jordan Kuničić, Živko Kustić, Ljudevit Maračić, Matija Markov, Tomo Vereš, Marijan Valković, Sibe Zaninović i drugi.

U *Danici* nalazimo članke iz hrvatske povjesnice i o istaknutim povijesnim osobama. U člancima iz zemljopisa prikazani su pojedini hrvatski krajevi i gradovi, uz popratne svjetloipse, a pisali su ih ne samo profesori sveučilišta i srednjih škola, nego i mnogi svećenici, učitelji i drugi umnici iz pojedinih krajeva.

U novijim godištima *Danice* poučne i obavijesne članke o raznim predmetima iz obće i narodne povijesti i zemljopisa, iz kulture i književnosti pisali su češće: Ivan Alilović, Nikola Bićanić, Mato Božićević, Vinko Dorčić, Joso Felicinović, Hrvatinić, Kamilo Križanić i Zora Križanić, Juraj Kolarić, Juraj Lončarević, Tomislav Macan, Frane Sentinella, Marko Vunić, Agneza Szabo i mnogi drugi povremeno.

Svetojeronimski molitvenici

U sveukupnom izdavačkom podhvat HKD-a Sv. Jeronima, molitvenici zauzimaju posebno mjesto. Po svom su sadržaju predvidivi, tj. donose ustaljene molitvene obrasce i pjesme, raspoređene prema crkvenoj godini, i kao takvi služe za osobnu pobožnost pojedinih vjernika, ali oni su ujedno izvor kršćanskih tekstova, ne tekstova tek nadahnutih kršćanstvom, već izvorni kršćanski tekstovi na kojima se izgrađuje duhovnost hrvatskoga puka. Stoga svakako u ovom surječju treba spomenuti i njih.

Tijekom desetljeća svetojeronimsko društvo objavljivalo je više različitih molitvenika i to u ponovljenim nakladama. Najpoznatiji je “Kruh nebeski”, koji je od 1909. do 2011. objavljen u 46 izdanja. Molitvenik “Izvor utjehe” objavljen je do danas u 28 izdanja, a u isto toliko izdanja objavljen je i “Mali molitvenik”, za prvopričesnike. Tijekom vremena objavljivani su i drugi molitvenici, kao što su “Crkveni molitvenik”, “Svagdanji poklon Presvetom Oltarskom Sakramentu” “Božji sijač”, “Božji pastir”, “Oče naš”, “Vjenčić molitava u čast bl. Nikole Tavilića” i “Mladež pred Bogom”.

Veliki broj naklada pojedinih molitvenika svjedoči da je hrvatski kršćanski put rastao i sazrijevao s tim molitvenicima. Mnogi su naraštaji svoj osobni stav prema Bogu izgrađivali upravo na temelju tih molitvenika. Stoga ih ocjenjujem kao važne u izgradnji duhovnoga profila hrvatskoga puka.

Svetojeronimski katekizmi

Poput molitvenika, i katekizmi su nezaobilazno sredstvo izgradnje zrelog kršćanskoga vjernika. U vremenu kad u Hrvatskoj nije bilo mogućnosti

tiskanja katekizama kao što se to danas čini, HKD Sv. Jeronima bio je nositelj katekizamske literature. “Mali kršćanski nauk” i “Srednji kršćanski nauk”, koje su sastavili Ferdo Heffler i Eugen Kornfeind, a kasnije ih priređivao Nikola Kolarek, stekli su status nezaobilaznih katekizamskih učenika za mladež osnovne i srednje škole. Njima je pridošao i katekizam “Radosna vijest”, koji je priredio Ivan Pavić.

Unatoč velikoj današnjoj ponudi katekizamskih učenika, navedena tri katekizma, koji su sastavljeni na način pitanja i odgovora, još su uvijek traženi od pojedinih vjeroučitelja.

Časopis “Marulić”

HKD Sv. Jeronima bio je tijekom desetljeća izdavač ili samo nakladnik raznih časopisa, od kojih ovdje nabrajam: “Obitelj”, “Hrvatska prosvjeta”, “Mladost”, “Zlatno klasje”, “Naša Gospa Lurdska”, “Gore srca”, “Sveta Cecilija” i “Bogoslovska smotra”. Dok su svi ti časopisi postali dio prošlosti, danas još uvijek izlazi časopis “Marulić”, koji je u 47. godini izlaženja. Ovom zgodom želim se zaustaviti upravo na tom časopisu.

Časopis “Marulić” izlazi od 1968. godine. Dakle, počeo je izlaziti na 100. obljetnicu postojanja Društva. Do 1975. časopis su uređivali Stjepan Krčmar (glavni i odgovorni urednik), Radovan Grgec i Ante Jakšić, od 1976. do 2007. glavni je i odgovorni urednik bio Radovan Grgec. Nakon toga časopis nema glavnog urednika, već skupno uredništvo. Dakle, od 2008. uredništvo čine Mladen Jurčić, Jerko Grgec, Tvrtko Klarić i Petar Grgec mlađi. Zatim glavni urednik časopisa od drugog do šestog broja 2011. godine je Đuro Vidmarović. Časopis ponovno uređuje skupno uredništvo u sastavu: Tvrtko Klarić, Petar Grgec mlađi i Jerko Grgec, od prvog broja 2012. do prvog dvobroja 2013. godine. Od dvobroja 3-4 iz 2013. godine časopis uređuje Jelka Pavišić. Tekuća, 2014. godina je 47. godišta časopisa i dosada je objavljeno sveukupno 260 svezaka časopisa.

Časopis *Marulić* dao je vrijednih prinosa hrvatskoj pisanoj riječi, kao što su, primjerice, uvodnici Radovana Grgeca, koji su, pod naslovom “Uz rub”, izlazili redovito u “Maruliću” tri desetljeća (do 2007.), ili, 1970-ih i 1980-ih godina, kazališnokritički i književnokritički članci Svevlada Slamniga, eseji i komentari Vojmila Rabadana o aktualnim kulturnim događajima (poglavito kazališnim) i kazališne kritike Mirka Petravića, koji je k tome osamdesetih godina na stranicama “Marulića” objavio tridesetak razgovora s hrvatskim kazališnim glumcima, pjevačima i redateljima.

U proteklim desetljećima u “Maruliću” surađuju, među ostalima, Josip Sanko Rabar, Božidar Prosenjak, Ljerka Schiffler, Vladimir Rem, Nikica Talan, Melanija Ivezić-Talan, Tomislav Maretić, Stjepan Babić, Vladimir Lončarević, Zdenko Kremer, Đuro Vidmarović, Rajko Glibo, Krešimir Veselić, Stjepan Kožul, Vladimir Devidé, Domagoj Grečl, Irena Lukšić, Mirko Tomasović, Mladen Jurčić, Jerko Grgec, Tvrtko Klarić, Davor Dijanović, Lojzo Buturac i Anka Petričević. I u najnovije doba “Marulić” ostaje kulturno-književni časopis katoličkoga usmjerenja, a među novim suradnicima su Alojz Jembrih, Stjepan Razum, Agneza Szabo i Jelka Pavišić.

Časopis “Marulić” obilježen je složenim podnaslovom: “Hrvatska književna revija. Časopis za književnost i kulturu”. Ti podnaslovi upućuju na sadržaj časopisa, koji objavljuje hrvatska književna djela, kao i djela o hrvatskoj kulturi u svim njezinim vidicima.

Književna djela

Već su u predhodnim skupinama navedena mnoga imena pisaca koji su sudjelovali u pojedinim časopisima. Mnogi od njih imaju i zasebna djela-knjige, koje im je objavilo Društvo. Josip Buturac objavio je sve objavljene naslove u prvih stotinu godina u svojoj kratkoj povijesti HKD Sv. Jeronima, odnosno Sv. Ćirila i Metoda, 1969. godine.² Dovoljno je letimično pogledati da se vidi koliki je broj domaćih, hrvatskih pisaca surađivao s Društvom. Tu nalazimo knjige iz svih struka, od gospodarstva i zdravstva, preko povjesnice, bogoslovnih djela i životopisa svetaca do lijepe književnosti (pjesme, pripovijesti i drame).

Navedimo ovom zgodom samo neka imena katoličkih pisaca kojima je Društvo objavilo samostalna djela: August Šenoa, Velimir Deželić stariji, Narcis Jenko (= fra. Eugen Matić), Izidor Poljak, Jagoda Truhelka, Đuro Sudeta, Milan Pavelić, Ljubo Maraković, Petar Grgec, Josip Milaković, Mijo Lamot, Zvonimir Remeta, Aleksa Kokić, Sida Košutić, Josip Andrić, Mile Budak, Vojmil Rabadan, Radovan Grgec i mnogi drugi.

² BUTURAC, Josip. *Hrvatsko književno društvo Sv. Jeronima ili Sv. Ćirila i Metoda, 1868.-1968.* [Naslov na prednjoj korici: *100 godina Hrvatskog književnog društva Sv. Jeronima ili Sv. Ćirila i Metoda, 1868.-1968.*]. Izd. HKD Sv. Ćirila i Metoda. Zagreb, 1969., str. 77-86.

Zaključak

U mnoštvu različitih naslova kršćanskoga nadahnuća, treba na kraju spomenuti jedinstveni knjižni niz od pet svezaka “Selo i grad”, koji je uredio Petar Grgec, i u kojem je okupio mnoštvo suradnika, poznatih imena s njihovim proznim i pjesničkim djelima nadahnutim hrvatskim selom i gradom. Taj bi književni niz zavrijedio posebno proučavanje. Ovdje ga u zaključku navodim, jer on na najbolji način predstavlja ono čime se sveto-jeronimsko društvo bavi i čime doprinosi hrvatskoj književnoj uljudbi, kršćanski nadahnutoj.

Nakon Drugoga vatikanskog sabora (1965.) Društvo je jedan dio svojih mogućnosti posvetilo bogoslovnim i mudroslovnim raspravama, ali nikada nije zanemarena i lijepa književnost, koja je u to vrijeme promicana upravo u časopisu “Marulić”. Stoga možemo reći da HKD Sv. Jeronima u neprekinutom nizu od svojih 146 godina postojanja radi na promicanju hrvatske književnosti kršćanskoga nadahnuća.

Contribution of Croatian Literary Society of St. Jerome to Croatian Literature of Christian Inspiration

The Croatian Literary Society of St. Jerome, founded in 1868 as the Society of St. Jerome, has been continuously active for 146 years. Its purpose is to promote and spread the Christian civilization among the Croatian population, i.e. promote the literature, science and education steeped in Christian spirit among all the people of Croatia and Croats around the world. To this end, the Society has issued books and a variety of magazines. The most widespread means of spreading literature of Christian inspiration is the calendar *Danica* which has been published 133 times to date. During such a long period of publishing it featured works by great many well- and lesser-known writers and poets, including Franjo Iveković, Ivan Trnski, Dragutin Stražimir, Vjekoslav Klaić, Cvjetko Rubetić, Ferdo Rožić, Josip Zorić, Josip Kotarski, Josip Štadler, Josip Pazman, Rudolf Horvat, Rudolf Vimer, Dominik Gudek, Valentin Čebušnik, Velimir Deželić Sr, Velimir Deželić Jr, Kerubin Šegvić, Josip Andrić, Ljubomir Maraković, Petar Grgec, Radovan Grgec and many more.

Keywords: Society of St. Jerome, calendar *Danica*, Christian publishing, Christian literature, prayer books, catechisms